

УДК 327.51(410:73):323.27(612)(043)

Роль Великобританії та США в операції НАТО «Об'єднаний захисник»

О.Ю. ТОКІНА

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь, Україна, E-mail: tokinaolga@mail.ru

Авторське резюме

Статтю присвячено аналізу ролі Сполученого Королівства та Сполучених Штатів Америки в операції Північноатлантичного альянсу «Об'єднаний захисник» (Unified Protector) щодо захисту мирного населення в Лівії з березня по жовтень 2011 р. Доведено, що попри неоднозначну реакцію на спосіб здійснення операції, саме втручання НАТО було поворотним пунктом у конфлікті, оскільки воно сприяло поновленню сил повстанців, які боролися проти режиму М. Каддафі. Особливу увагу приділено внеску Великобританії та США протягом здійснення операції в поваленні режиму полковника М. Каддафі, що, зокрема, спостерігалось в активній ролі Королівства щодо підготовки проведення військової операції. Також зазначено, що європейські союзники НАТО були не в змозі вести повномасштабні військові дії без Сполучених Штатів, які змогли надати необхідну фінансову та технічну допомогу партнерам по НАТО в ході військового конфлікту.

Ключові слова: військовий конфлікт, операція «Об'єднаний захисник», США, Великобританія, Лівія, НАТО.

The role of the UK and the U.S. in the NATO Operation «Unified Protector»

O.YU. TOKINA

Mariupol state university, Mariupol, Ukraine, E-mail: tokinaolga@mail.ru

Abstract

The article deals with the role of the United Kingdom and the United States in the NATO Operation «Unified Protector» to protect civilians in Libya from March to October 2011. It is shown that despite the mixed reaction to the way of carrying out the operation, that NATO's intervention was a turning point in the conflict, as it contributed to the resumption of rebel forces that fought against the Gaddafi regime. Particular attention is paid to the contribution of the UK and the U.S. during the operation to overthrow of the regime of Colonel Gaddafi, in particular, the active role of the UK in preparing a military operation was observed. The report states that European NATO allies were unable to carry out full-scale hostilities without the United States that could provide the necessary financial and technical assistance to NATO partners during the conflict.

Keywords: military conflict, Operation «Unified Protector», U.S., UK, Libya, NATO.

Постановка проблеми. Існування «особливих відносин» між Сполученим Королівством та США дозволяє Лондону не тільки залишатися в числі суб'єктів, що впливають на світо-

© О.Ю. Токіна, 2013

ву політико-економічну кон'юнктуру, але й вирішувати власні зовнішньополітичні завдання. Саме на цьому і сконцентрувався коаліційний кабінет на чолі з Девідом Кемероном.

Союзнницькі відносини з США Великобританія задіяла у двох форматах. По-перше, Лондон звертався до Вашингтона за підтримкою багатосторонніх ініціатив, в яких брало активну участь Королівство. По-друге, кабінет Кемерона ненав'язливо пропонував Білому дому свої ідеї щодо вирішення найбільш важливих глобальних і регіональних проблем.

Співпраця країн, в межах діяльності Організації Північноатлантичного договору, відіграє важливу роль для сучасних міжнародних відносин, особливо в контексті врегулювання кризових ситуацій, протидії міжнародним загрозам, співробітництва в галузі безпеки. Отже, вивчення розвитку та сутності трансатлантичного співробітництва Великобританії та США має велику актуальність для політичної науки, оскільки є важливим прикладом для відповідного адаптування зовнішньої політики держав до реалій міжнародного життя. Ілюстрацією такого підходу служать дії Лондона в ході лівійської кризи.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемою ролі Сполученого Королівства та США в операції НАТО «Об'єднаний захисник», зокрема, займалися такі дослідники, як Ф. Гауб [6], Н. Нельсен [9], К. О'Донелл, Дж. Вайс [10], а також російські дослідники Н. Капітонова [1], О. Кулькова [2] та М. Мінаєв [3]. Серед вітчизняних авторів слід зазначити С. Полякова, Г. Зміївського, А. Куртова, А. Потіхенського [4].

Мета дослідження – проаналізувати роль Великобританії та США в операції НАТО «Об'єднаний захисник».

Виклад основного матеріалу. Ставлення кабінету консерваторів і ліберальних демократів до режиму М. Каддафі з самого початку відрізнялося скептицизмом. Коли ж криза переросла в повноцінну громадянську війну, Лондон посів підкреслено жорстку позицію. Діючи спільно з французькою адміністрацією Н. Саркозі, британське керівництво змогло переконати Білий дім у необхідності застосування сили щодо Джамахірії.

На думку російського дослідника М. Мінаєва зацікавленість кабінету Кемерона в силовому врегулюванні лівійської кризи була продиктована неоднозначним характером взаємодії з Тріполі. З одного боку, після зняття з Лівії санкцій ООН, Лондон, в період прем'єрства Т. Блера, відновив з нею повноцінні політико-економічні зв'язки. Про ступінь зближення між країнами говорить той факт, що Блер, після відходу з поста прем'єра, став радником Лівійського бюро з інвестицій. Заради просування британських економічних інтересів

Уайтхолл пішов на принципову поступку режиму Каддафі, передавши Лівії аль-Меграхі, визнаного винним у вибуху американського літака над Локербі, Шотландія, в 1988 р. Це рішення викликало негативну реакцію Білого дому, так як в ході теракту загинули в основному громадяни США.

У той же час верхівка Джамахірії асоціювалася Лондоном з підтримкою тероризму, в тому числі на території Королівства. Зокрема, Великобританія підозрювала Тріполі в зв'язках з угрупованнями Ірландської республіканської армії (ІРА). Як тільки виникла можливість розірвати зв'язки, Уайтхолл зробив це без особливого зволікання, тим більше що на кону військової інтервенції стояло якісне розширення присутності британських енергетичних корпорацій на лівійському ринку. У разі перемоги опозиції Великобританія збиралася увійти до числа преференційних торговельно-економічних партнерів Лівії [3].

Конфлікт у Лівії розвивався дуже швидко. У лютому 2011 р. мирні акції протесту в Бенгазі на сході Лівії проти 42-річного правління М. Каддафі зустрілися з насильницькими репресіями. Демонстрації поширилися по країні, число жертв зростало. У відповідь на це Рада Безпеки ООН (РБ ООН) прийняла 26 лютого 2011 р. резолюцію 1970, яка висловила «серйозну заклопотаність» з приводу ситуації в Лівії і наклала ембарго на постачання зброї в країні. Після прийняття резолюції 1970 і зі зростаючою міжнародною увагою з приводу лівійської кризи, НАТО активізувала свою діяльність у Середземному морі. Система дальнього виявлення радіолокації і попередження (АВАКС) надавала НАТО докладну інформацію про рухи в лівійському повітряному просторі. Після того, як ситуація в Лівії погіршилася, РБ ООН прийняла резолюцію 1973 від 17 березня 2011 р., де засудила порушення прав людини, включаючи довільні затримання, насильницькі зникнення, тортури і страти. Вона також затвердила активні заходи, у тому числі безпальотну зону, а також уповноважила держави-члени, діючи у відповідних випадках за посередництвом регіональних організацій, використовувати «всі необхідні заходи» для захисту цивільних осіб і населених районів.

З прийняттям резолюції РБ ООН 1973 кілька членів ООН прийняли негайні військові дії для захисту цивільних осіб у рамках операції «Світанок. Одиссея». Цю операцію, яка не була під командуванням і контролем НАТО, було проведено багатонаціональною коаліцією на чолі з США [7]. Фактично Великобританія, Франція і США під прикриттям резолюції прийняли рішення про зміцнення лівійського лідера. Президент США дав зрозуміти, що відхід Каддафі – одне з обов'язкових умов припинення військової операції в Лівії. Його точку

зору підтримав і Кемерон у ході візиту Барака Обама до Європи.

22 березня 2011 р. НАТО відгукнулася на заклик ООН, щоб запобігти поставці озброєнь і пов'язаних з ними матеріалів у Лівії, погодившись почати операцію з примусу ембарго на постачання зброї в країні. На наступний день кораблі НАТО, що діють у Середземному морі, почали відрізати потік зброї і найманців у Лівію морським шляхом.

29 березня 2011 р. відбулася Лондонська конференція з Лівії, в якій взяли участь понад 40 міністрів закордонних справ і міжнародних організацій. Великобританія профінансувала конференцію з Лівії, на якій було прийнято рішення створити контактну групу [1]. Підсумками конференції також стало зміцнення коаліції на підтримку здійснення резолюцій РБ ООН 1970 і 1973, прийняття пропозиції ООН з координації гуманітарної допомоги для мирного населення Лівії і планування довгострокової стабілізації, заснування політичного процесу для підтримки населення у виборі свого майбутнього [11].

Альянс прийняв єдине управління міжнародних військових зусиль для Лівії 31 березня 2011 р. (Операція «Об'єднаний захисник», Operation Unified Protector, OUP). НАТО з повітря і моря почала вживати військові дії для захисту цивільних осіб і цивільних населених районів. Протягом усієї кризи Альянс мав тісні консультації з ООН, Лігою арабських держав та іншими міжнародними партнерами [8].

Операція НАТО в Лівії була першою операцією організації проти однієї з арабських країн, вперше не за ініціативи Сполучених Штатів, поняття відповідальності за захист було застосовано для підтримки цивільного населення Лівії проти кривавого режиму [6].

Рішення НАТО провести військові дії було засновано на трьох принципах: міцна права основа, регіональна підтримка і очевидна необхідність. За станом на кінець березня 2011 р. OUP становила три окремі компоненти: забезпечення дотримання ембарго на постачання зброї в Середземному морі для запобігання передачі зброї, відповідних матеріалів і найманців в Лівію, забезпечення безпольотної зони, здійснення повітряних і морських ударів по військових силах, що беруть участь у нападах або загрожують напасти на лівійських цивільних осіб і населені пункти.

У ході зустрічі в Берліні 14 квітня 2011 р. міністри закордонних справ країн НАТО і країн-партнерів НАТО домовилися продовжити OUP, поки всі напади на цивільних осіб і цивільних населених районів не закінчилися [8].

Як зазначає Н. Капітонова, курс на активну участь у світовій політиці знайшов своє підтвердження в тому, яку позицію Великобританія зайняла відносно лівійських подій.

Кемерон вирішив покращити імідж уряду за допомогою маленької переможної війни.

У травні 2011 р. після нападу на британське посольство в Триполі з Лондона був висланий лівійський посол. Британська операція в Лівії отримала кодову назву «Ellamy»; її керівником став маршал авіації сер Стюарт Піч. В операції взяли участь підводні човни, два есмінці – «Вестмінстер» і «Камберленд», міноносець «Ліверпуль», королівські ВПС. Британський контингент став одним з найбільших серед країн НАТО.

Військову операцію в Лівії практично одностайно схвалив Парламент («за» проголосували 557 депутатів, «проти» – лише один), чого не можна сказати про британське суспільство: згідно з опитуваннями громадської думки операцію підтримували тільки 35 %, а 43 % виступали «проти».

Якщо на початку операції лідери країн коаліції не ставили завдання повалення режиму Каддафі, то вже 15 квітня США, Британія і Франція оголосили, що операція буде проводитися до усунення Каддафі.

Великобританія не хотіла загрузнути в Лівії за аналогією з іракським або афганським сценарієм. Кемерон неодноразово підкреслював, що наземної операції не буде. Вибрана стратегія представлялася Лондону виграною: витрати незначні, втрати мінімальні. Однак швидкої переможної війни не вийшло: операція затягувалася, терміни її проведення продовжувалися. Незважаючи на заяви про намір захистити мирне населення, кількість цивільних жертв постійно зростала. Щоб мінімізувати невдоволення своїх громадян, Великобританія, з одного боку, заклала інтенсифікувати хід військової операції, а з іншого – надавала гуманітарну допомогу лівійцям.

Британія відкрила дипломатичну місію в зайнятому повстанцями Бенгазі, у складі якої працювала і група військових радників. Лондон вів переговори з колишнім міністром закордонних справ Лівії, а також з головою Перехідної національної ради, які приїхали в британську столицю в травні 2011 р. [1].

4 червня 2011 р. Бенгазі відвідав міністр закордонних справ Великобританії У. Хейг і міністр з міжнародного розвитку Е. Мітчелл. Хейг не виключив, що операція в Лівії могла тривати до грудня і вперше згадав про можливість відправки туди наземних військ. До цього в травні Кемерон назвав Перехідну національну раду легітимним політичним партнером у Лівії.

О. Кулькова відзначає, що країни Заходу, в тому числі Великобританія, переслідували в Лівії власні цілі. Беззастережно підтримуючи войовничу позицію Саркозі, Кемерон розраховував гарантувати економічні інтереси Великобританії в країні після зречення від влади

полковника. Нафтові і газові концерни Великобританії, США і Франції чекали від нової влади Лівії преференцій в порівнянні з компаніями інших країн (Росії, Китаю, Італії, Німеччини) і найбільш вигідні умови контрактів.

«Нові лейбористи» і коаліційний уряд займали, на перший погляд, протилежні позиції щодо Лівії. Однак і та, і інша зовнішньополітична лінія вибудовувалася з урахуванням захисту насамперед британських економічних інтересів і англо-американських «особливих відносин» [2].

8 червня 2011 р. міністри оборони країн НАТО зустрілися в Брюсселі і вирішили зберегти тиск на режим Каддафі, щоб покласти край кризі [8].

16 вересня Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію 2009, яка одногосно підтвердила мандат НАТО щодо захисту цивільного населення в Лівії. Нову резолюцію також було створено задля підтримки Місії ООН у Лівії (UNSMIL).

Міністри оборони країн НАТО зустрілися в Брюсселі 6 жовтня і обговорили перспективи припинення ОУР. Генеральний секретар НАТО також зобов'язався координувати припинення операцій ООН.

Але тільки після того, як опозиційні сили захопили останній оплот режиму Каддафі м. Сірт, а також смерті полковника М. Каддафі 20 жовтня 2011 р. Північноатлантична рада прийняла попереднє рішення про припинення ОУР в кінці місяця. Протягом цього перехідного періоду НАТО продовжувала стежити за ситуацією.

Тиждень потому Північноатлантична рада ухвалила рішення про закінчення ОУР. 31 жовтня 2011 р. AWACS здійснив останній виліт. На наступний день морські активи НАТО залишили лівійські води [8].

Отже, інституційно НАТО надала безцінну парасольку задля координації військової кампанії. К. О'Доннел та Дж. Вайс у своєму дослідженні наголошують, що, на думку більшості чиновників Альянсу, тільки під командою Сполучених Штатів і НАТО можна контролювати операцію такої складності, як в Лівії. Хоча не всі союзники по НАТО спочатку підтримали військове розгортання в Лівії, але ніхто не перешкодив командуванню операцією – на відміну від початкового побоювання Франції.

Але для багатьох в НАТО проведення операції «Об'єднаний захисник» не є повністю позитивним. Деякі офіційні особи НАТО піднімають питання про наслідки місії для майбутніх операцій, спрямованих на захист цивільних осіб. У ході операції, за словами американського чиновника, близько 8000 лівійців було вбито в результаті зіткнень між силами Каддафі та противниками його правління. Це привело деяких чиновників по НАТО до стверджень, що

рівень втрат міг би бути нижчим, якби США брали більш активну участь в операції. Інші припускають, що число загиблих було б менше, якби НАТО не втрутилася взагалі – хоча це, швидше за все, означає, що Каддафі ще був би при владі. Крім того, хоча НАТО і офіційно дотримувала мандат ООН щодо захисту цивільних осіб в якості єдиної мети, де-факто небажання лівійських повстанців і Каддафі провести переговори привели до успіху операції НАТО через смерть Каддафі, що піднімає питання про доцільність «відповідальності за захист» без зміни режиму. Нарешті є визнання серед чиновників, що мало місце надання зброї і підготовки повстанських сил в останні місяці операції, що є «сірими зонами» резолюції ООН. Таке широке тлумачення мандата ООН, можливо, було необхідно для успіху місії. І багато чиновників визнають, що військово-повітряних сил і військово-морського ембарго не було б достатньо, щоб змістити баланс сил, особливо після того, як війська Каддафі відповіли на повітряну кампанію НАТО шляхом залучення цивільного населення Лівії.

Крім того, хоча Північноатлантична рада врешті-решт погодилася взяти під свій контроль розгортання подій в Лівії, основні розбіжності, які відзначені початковими дебатами про заслугу військового втручання – будь то на G8, ООН, НАТО чи ЄС – було нагадування трансатлантичним союзникам про триваючу відсутність спільної стратегічної культури в рамках Альянсу. Для деяких країн, зокрема Великобританії, досвід зміцнив зростаюче переконання, що марно співпрацювати з деякими європейськими союзниками. Для інших це змінило втому від інвестування в загальний військовий потенціал.

Отже, проведення операції «Об'єднаний захисник» висунуло на перший план істотні недоліки в європейських збройних силах. Активи повітряної розвідки, заправка повітря-повітря і винищувачі, які можуть літати за межами повітряного простору НАТО були у дефіциті – незважаючи на те, що деякі з цих можливостей були визначені протягом багатьох років в якості ключових пріоритетів для союзників. Міністр оборони США Роберт Гейтс зазначив, що хоча НАТО була в змозі керувати більш ніж 300 повітряними вильотами на день, але цьому перешкоджала в основному гостра нестача фахівців націлення, а деяким офіцерам не вистачало досвіду, щоб виконувати свої обов'язки.

Також деякі американські офіційні особи вважають, що при нинішніх тенденціях НАТО не зможе повторити місію схожу на проведену у Лівії протягом кількох років. На їх думку, наслідки від операції «Об'єднаний захисник» цілком можуть стати позитивними, але ця операція є останньою [10].

Тим не менш роль НАТО була дуже ваго-

мою для успіху кампанії в Лівії, і Великобританія мала впливовий голос у її проведенні. Той факт, що цю операцію було проведено з використанням структури командування і управління НАТО, мав вирішальне значення для забезпечення військового внеску партнерів. Делегація Великобританії в НАТО, за підтримки узгоджених зусиль лобювання з боку дипломатичної мережі, зіграла важливу роль у забезпеченні втручання НАТО в Лівію, зокрема, шляхом встановлення основних принципів чіткої правової основи і регіональної підтримки, які були прийняті в НАТО. МЗС і Міноборони тісно співпрацювали разом, щоб гарантувати, що Великобританія зіграла активну роль у забезпеченні того, щоб військові вимоги НАТО були виконані протягом операції [7].

Участь Великобританії у військовій операції в Лівії обійшлася в 212 мільйонів фунтів стерлінгів, про що оголосив міністр оборони Філіп Хаммонд. Він повідомив, що 145 мільйонів фунтів було витрачено на забезпечення самої операції і 67 мільйонів на поповнення резервів озброєнь та боєприпасів.

Королівство направило в Середземноморський регіон кілька військових кораблів, а винищувачі «Тайфун» і «Торнадо» здійснювали регулярні вильоти для патрулювання безпечної зони над Лівією і нанесення авіаударів по військових об'єктах на лівійській території. Наприкінці травня до військової операції приєдналися британські ударні вертольоти «Апач» [5].

Однак, на думку Н. Нельсона, операція НАТО в Лівії навряд чи вдалася б без американської військової підтримки. З самого початку військової інтервенції в Лівії було зрозуміло, що поодиночі, без участі американської військової машини, європейцям не впоратися з веденням відносно невеликого, локального військового конфлікту. Генерал-майор НАТО Марсель Дрюарт, звертаючись до Комітету Європейського парламенту з оборони і безпеки, заявив, що НАТО покладалася на американські можливості військової розвідки, спостереження і рекогносцировки (ISR), що включає моніторинг повітряного і наземного руху, інформація передається до союзників по НАТО,

які проводять бомбардування [9]. Наслідки фінансової кризи і скорочення видатків на оборону з держбюджетів у країнах НАТО призвели до надмірної залежності від кількох країн, насамперед США, нерівномірності військового потенціалу європейських країн Альянсу, а також окремих істотних недоліків у галузі оперативного потенціалу, зокрема в таких ключових секторах, як розвідка та спостереження, що засвідчив досвід НАТО в Лівії. Із ухваленням у 2012 р. Оборонної програми та ініціативи Розумної оборони і Взаємопов'язаних сил країни-члени Альянсу почали рухатися у напрямі розв'язання цих проблем.

Лівія після Каддафі залишається країною повною протиріч. Але лівійці готові до демократизації, якщо тільки вони досягнуть спочатку національного, громадянського та регіонального примирення. Великобританія підтримує перехід Лівії до демократії. Вона надає допомогу урядові і цивільному суспільству, допомагаючи будувати прозору і підзвітну державу, засновану на верховенстві закону і повазі прав людини. Завдяки співпраці зі Світовим банком і серії торгових місій Великобританія також підтримує відновлення економіки, що покращить комерційні відносини між Великобританією і Лівією [12].

Висновки. Таким чином, проаналізувавши роль Великої Британії та Сполучених Штатів в операції Північноатлантичного альянсу «Об'єднаний захисник» щодо захисту мирного населення в Лівії, можна стверджувати, що вклад країн був основоположний у поваленні антидемократичного режиму полковника М. Каддафі в 2011 р., це, зокрема, спостерігалось в активній ролі Сполученого Королівства щодо підготовки проведення військової операції, організації конференції з проблеми, надання військової техніки та гуманітарної допомоги лівійцям. Ця операція також довела, що європейські країни-члени Північноатлантичного альянсу поки що не в змозі вести повномасштабні військові дії без свого основного союзника – Сполучених Штатів, які змогли надати необхідну фінансову та технічну допомогу партнерам по НАТО в ході військового конфлікту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Капитонова Н.К. Корректировка внешнеполитического курса Великобритании [Электронный ресурс] / Н.К. Капитонова. – Режим доступа: <http://www.ieras.ru/british.htm> – Название с экрана.
2. Кулькова О.С. Позиция правительства Д. Кэмерона по Ливии [Электронный ресурс] / О.С. Кулькова. – Режим доступа: <http://www.ieras.ru/british.htm> – Название с экрана.
3. Минаев М.В. «Особые отношения» Британии и США в первый год коалиционного правительства [Электронный ресурс] / М.В. Минаев. – Режим доступа: <http://www.ieras.ru/british.htm> – Название с экрана.
4. Поляков С. Анализ та узагальнення досвіду інформаційно-психологічної операції країн НАТО проти Лівії [Електронний ресурс] / С. Поляков, Г. Зміївський, А. Куртов, А. Потіхенський. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/ZKhUPS/2012_1/polak.pdf – Назва з екрану.
5. Участь Великобританії у військовій операції в Лівії обійшлася в 212 мільйонів фунтів [Електронний

- ресурс]. — Режим доступу: http://dt.ua/POLITICS/uchast_u_liviyskiy_operatsiyi_obiyshlasya_britaniyi_v_212 mln_funtiv.html — Назва з екрану.
6. Gaub F. The North Atlantic Treaty Organization and Libya: reviewing Operation Unified Protector [Electronic resource] / F. Gaub. — Regime to access: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB1161.pdf>.
  7. Libya crisis: National Security Adviser's Review of Central Co-ordination and Lessons Learned [Electronic resource]. — Regime to access: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/193145/Lessons-Learned-30-Nov.pdf.
  8. NATO and Libya [Electronic resource]. — Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm.
  9. Nielsen N. Nato commander: EU could not do Libya without US [Electronic resource] / N. Nielsen. — Regime to access: <http://euobserver.com/defence/115650>.
  10. O'Donnell C. Is Libya NATO's Final Bow? [Electronic resource] / C. O'Donnell, J. Vaïsse. — Regime to access: <http://www.brookings.edu/research/opinions/2011/12/02-libya-odonnell-vaïsse>.
  11. The UK's response to the humanitarian situation in Libya [Electronic resource]. — Regime to access: <https://www.gov.uk/government/news/situation-in-libya-latest-updates>
  12. UK and Libya [Electronic resource]. — Regime to access: <https://www.gov.uk/government/world/libya>.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2013

REFERENCES:

1. *Kapytonova, N.K.* Korrektirovka vneshnepolytycheskoho kursa Velikobritanii (Foreign policy of the UK correction). Regime to access : <http://www.ieras.ru/british.htm>
2. *Kylkova, O.S.* Pozytyyya pravitelstva D. Kemerona po Livii (David Cameron government's position on Libya). Regime to access : <http://www.ieras.ru/british.htm>
3. *Minaev, M.V.* «Osobyie otnosheniya» Brytanyy i SSHA v pervyy hod koalitsyonnoho pravitelstva («Special relationship» the UK and the United States in the first year of the coalition government). Regime to access : <http://www.ieras.ru/british.htm>
4. *Polyakov, S.* Analiz i uzagalnennyya dosvidu informatsiyno-psihologichnoï operatsii kraïn NATO proty Livii (Analysis and synthesis of information and experience psychological operations by NATO against Libya). Regime to access : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/ZKhUPS/2012_1/polak.pdf
5. Uchast Velikobritanii u viyskoviy operatsii u Livii obiyshlasya v 212 milyoniv funtiv (UK participation in military operations in Libya have cost 212 million pounds). Regime to access : http://dt.ua/POLITICS/uchast_u_liviyskiy_operatsiyi_obiyshlasya_britaniyi_v_212 mln_funtiv.html
6. Gaub, F. The North Atlantic Treaty Organization and Libya: reviewing Operation Unified Protector. Regime to access : <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB1161.pdf>
7. Libya crisis: National Security Adviser's Review of Central Co-ordination and Lessons Learned. Regime to access : https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/193145/Lessons-Learned-30-Nov.pdf
8. NATO and Libya. Regime to access : http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_71652.htm
9. Nielsen, N. Nato commander: EU could not do Libya without US. Regime to access : <http://euobserver.com/defence/115650>
10. O'Donnell, C. Is Libya NATO's Final Bow? Regime to access : <http://www.brookings.edu/research/opinions/2011/12/02-libya-odonnell-vaïsse>
11. The UK's response to the humanitarian situation in Libya. Regime to access : <https://www.gov.uk/government/news/situation-in-libya-latest-updates>
12. UK and Libya. Regime to access : <https://www.gov.uk/government/world/libya>

Токіна Ольга Юріївна – магістр
Маріупольський державний університет
Адреса: 87500, м. Маріуполь, пр. Будівельників, 129 а
E-mail: tokinaolga@mail.ru

Tokina Olha Yuriivna – master
Mariupol state university
Address: 129 a, Builders Avenue, Mariupol, 87500
E-mail: tokinaolga@mail.ru